

Nr 194.

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen angående ersättning åt vissa lärarinnor vid enskilda statsunderstödda läroanstalter; given Stockholms slott den 6 mars 1931.

Kungl. Maj:t vill härmed, under åberopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden för denna dag, föreslå riksdagen att bifalla det förslag, om vars avlåtande till riksdagen föredragande departementschefen hemställt.

Under Hans Maj:ts,
Min allernådigste Konungs och Herres frånvaro:

GUSTAF ADOLF.

Sam. Stadener.

Utdrag av protokollet över ecklesiastikärenden, hållet inför Hans Kungl. Höghet Kronprinsen-Regenten i statsrådet å Stockholms slott den 6 mars 1931.

Närvarande:

Statsministern EKMAN, ministern för utrikes ärendena friherre RAMEL, statsråden GÄRDE, HAMRIN, VON STOCKENSTRÖM, STADENER, GYLLENSWÄRD, LARSSON, HOLMBÄCK, JEPSSON, HANSÉN, RUNDQVIST.

Departementschefen, statsrådet Stadener anför härefter:

I samband med sitt beslut angående omorganisation av det högre skolväsendet m. m. föreskrev 1927 års riksdag, att, därest på grund av goss-realskolas ombildning till samrealskola högre flickskola på orten till följd av bristande anslutning icke vidare kunde upprätthållas och på den grund vid flickskolan anställd ämneslärarinna med full tjänstgöring ginge förlustig sin anställning, hon, under förutsättning att hon vid början av nämnda ombildning uppnått en ålder av 50 år samt vunnit sådan anställning, som nu angivits, vid statsunderstödd enskild läroanstalt före den 1 mars 1927, intill dess hon fyllde 60 år, finge av statsmedel åtnjuta en årlig ersättning upp-

Ersättning
åt vissa
lärarinnor
vid enskilda
statsunder-
stödda
läroanstalter.

gående till två tredjedelar av den avlöning hon i enlighet med gällande bestämmelser vid entledigandet åtnjöt från skolan, tillfällig löneförbättring och eventuellt utgående dyrtidstillägg däri inberäknade, samt för tiden därefter en årlig pension till samma belopp, som skulle tillkommit henne, därest hon intill uppnåendet av sistnämnda ålder varit i tjänst vid högre flickskola.

Vidare beslöt 1928 års riksdag, i samband med beslut angående statsbidrag till kommunala flickskolor m. m., att, därest *på grund av inrättandet av kommunal flickskola* statsunderstödd enskild högre flickskola på orten upphörde med sin verksamhet och på den grund vid den senare skolan anställd *ämneslärarinna* med full tjänstgöring ginge förlustig sin anställning, hon finge, under förutsättning att hon vid början av skolans avveckling uppnått en ålder av 50 år samt vunnit sådan anställning, som nu angivits, vid statsunderstödd enskild läroanstalt före den 1 mars 1928, intill dess hon fyllde 60 år, av statsmedel åtnjuta en årlig ersättning uppgående till två tredjedelar av den avlöning hon i enlighet med gällande bestämmelser vid entledigandet åtnjöt från skolan, tillfällig löneförbättring och eventuellt utgående dyrtidstillägg däri inberäknade, samt för tiden därefter en årlig pension till samma belopp, som skulle tillkommit henne, därest hon intill uppnåendet av sistnämnda ålder varit i tjänst vid statsunderstödd enskild flickskola; och skulle vad nu sagts äga tillämpning beträffande lärarinnor vid sådana skolor, vilkas avveckling påbörjats inom tio år, räknat från den 1 januari 1929.

Härefter tillförsäkrades enligt beslut av 1929 års riksdag enahanda förmaner i fråga om ersättning och pension, som nyss sagts, jämväl åt *ämneslärarinna* vid sådan statsunderstödd enskild högre flickskola, som må komma att upphöra med sin verksamhet *på grund av inrättandet av högre allmänt läroverk för flickor*. Beslutet härom avfattades i tillämpliga delar i full överensstämmelse med 1928 års riksdags nyss återgivna beslut med allenast det undantag, att den tid, före vilken ersättningsberättigad lärarinna skulle hava vunnit anställning av angiven art, bestämdes till den 1 mars 1927.

Slutligen har 1930 års riksdag beslutat, att ersättning efter i huvudsak liknande grunder må utgå dels till *övningslärarinna*, som gått förlustig sin anställning av något av ovan beträffande ämneslärarinnorna angivna skäl, dels *övningslärarinna*, som av samma skäl fått vidkännas viss minskning i sina löneinkomster därigenom att hon fått en mindre omfattande tjänstgöring än tidigare.

De närmare bestämmelser, som erfordras med anledning av nu anförda riksdagsbeslut, hava ännu icke utfärdats av Kungl. Maj:t.

För budgetåret 1930/1931 utgår till beredande av ersättning åt vissa lärarinnor vid statsunderstödda enskilda läroanstalter ett extra förslagsanslag av 7,000 kronor. I enlighet med en av skolöverstyrelsen framlagd beräkning har vidare Kungl. Maj:t under punkt 195 av 1931 års åttonde huvudtitel

föreslagit riksdagen att för samma ändamål för budgetåret 1931/1932 anvisa ett extra förslagsanslag av 23,000 kronor.

Jag vill vidare erinra därom, att Kungl. Maj:t den 26 september 1929 utfärdat kungörelse (nr 295) angående överflyttning av vissa lärarinnor från statsunderstödda enskilda högre flickskolor till statliga läroverk. Denna kungörelse innebär, att, då ämneslärarinnebefattning vid allmänt läroverk skall tillsättas, skolöverstyrelsen må kunna utan befattningens ledigförklaring i den ordning, som gällande läroverksstadga föreskriver, till innehavare av befattningen utse sådan till densamma behörig föreståndarinna eller ämneslärarinna, som varit anställd vid statsunderstödd enskild *högre flickskola*, under förutsättning likväl, att ifrågavarande föreståndarinna eller ämneslärarinna dels blivit entledigad från sin befattning vid flickskolan på den grund att verksamheten vid den skola, där hon varit anställd, nedlägges eller inskränkes till följd av den år 1927 beslutade omorganisationen av det högre skolväsendet eller till följd av inrättande å orten av kommunal flickskola eller högre allmänt läroverk för flickor, dels ock före den 1 mars 1927 vunnit anställning med full tjänstgöring vid statsunderstödd enskild högre flickskola samt vid tiden för entledigandet från sin befattning under minst fem år varit anställd med full tjänstgöring vid statsunderstödd enskild läroanstalt.

Till Kungl. Maj:t hava nu inkommit två framställningar rörande vissa utvidgningar av bestämmelserna beträffande vilka kategorier av lärarinnor, som skola vara berättigade till ersättning från här ifrågavarande anslag, och jag anhåller nu att få lämna en kortfattad redogörelse för dessa framställningar ävensom för de däröver avgivna yttrandena.

Hos Kungl. Maj:t har sålunda *centralstyrelsen för flick- och samskoleföreningen* hemställt, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen besluta, att de bestämmelser i fråga om ersättning och pension ävensom överflyttning till ämneslärarinnetjänst vid allmänt läroverk, som gälla ämnes- och övningslärarinna vid statsunderstödd högre flickskola, jämväl skola gälla ämnes- och övningslärarinna vid varje statsunderstödd enskild läroanstalt, som på grund av skolväsendets omorganisation måste inskränka eller nedlägga sin verksamhet.

Centralstyrelsen har till stöd för denna sin framställning — efter att hava redogjort för åtskilliga av riksdagen gjorda uttalanden i här förevarande fråga samt efter att hava erinrat om de åtgärder, som hittills blivit vidtagna — anfört bland annat följande:

De ifrågavarande åtgärderna beröra således endast *flickskollärarinnor*. Det är emellertid uppenbart, att samma svårigheter, som drabba ämnes- och övningslärarinnor vid högre flickskolor i berörda avseende, även göra sig gällande i fråga om motsvarande lärarinnor vid andra grupper av statsunderstödda enskilda läroanstalter, såväl de högre goss- och samskolorna som de enskilda mellanskolorna, då dessa på grund av omorganisationen måste inskränka sin verksamhet eller nedlägga densamma. Även i fråga

om dessa skolors lärarinnor gäller, vad riksdagen i sin skrivelse nr 262 år 1927 sid. 99 anför om flickskolornas lärarinnor, nämligen att de »fyllt en uppgift, som ur det allmännas synpunkt är lika samhällsnyttig och nödvändig som om de formellt varit statstjänare» och att det icke finge förekomma, »att de, då deras verksamhet såsom en följd av statsmakternas beslut tvingas att upphöra, försättas i en situation, som innebär förlusten av försörjningsmöjligheter». Dessa skolors lärarinnor intaga ur statens synpunkt samma ställning som flickskolornas, i det de genom statsmakternas beslut tillförsäkrats samma löne- och pensionsförmåner och för dessa erhålla samma bidrag av staten. Genom deras entledigande äventyras icke blott deras existensmöjligheter, även deras pensionering sättes på spel, och vad de utgivit för densamma blir av ringa värde.

I skrivelse till skolöverstyrelsen den 8 oktober 1927 har också centralstyrelsen för flick- och samskoleföreningen framhållit önskvärdheten av att de bestämmelser, som komme att utfärdas i anledning av riksdagens beslut, måtte avse ämneslärarinnorna vid samtliga statsunderstödda privatläroverk, som genom omorganisationen bleve nödsakade att inskränka eller nedlägga sin verksamhet. Hitintills torde endast flickskolor hava berörts av omorganisationen, men då med slutet av läsåret 1930/1931 även vid samskolorna första klassen kommer att indragas och ämneslärarinnor på grund härav torde komma att avskedas, blir frågan om åtgärder för dessa skolors ämneslärarinnor aktuell.

Det har även kommit till centralstyrelsens kännedom, att sedan i överensstämmelse med den av riksdagen beslutade planen för det högre skolväsendets omorganisation, i Göteborg upprättats dels ett allmänt läroverk för flickor, dels 4-åriga realskolavdelningar vid statens realskolor, stadsfullmäktige i nämnda stad uttalat, att de icke längre ansåge den enskilda mellanskolan i staden vara behövlig och därför minskat det kommunala anslaget till skolan för att inom kort helt indraga detsamma, vadan denna skolas styrelse beslutat att med innevarande läsårs slut nedlägga skolöverlsen. De vid ifrågakvarande skola anställda lärarinnorna komma således att entledigas från sina befattningar.

Det synes därför centralstyrelsen angeläget, att åtgärder med det snaraste vidtagas för att tillförsäkra lärarinnorna vid även dessa statsunderstödda skolor samma förmåner, som beviljats flickskolornas lärarinnor.

Över denna framställning har skolöverstyrelsen den 16 januari 1931 avgivit utlåtande och därvid anført huvudsakligen följande:

De genom 1927 års skolreform och i samband därmed senare fattade beslut åvägabragta förändringar i skolorganisatoriskt avseende, som ligga till grund för de av riksdagen beslutade åtgärderna för att trygga de vid statsunderstödda enskilda högre flickskolor anställda lärarinnornas försörjningsmöjligheter, äro: 1) avveckling av den första klassen, motsvarande folkskolans fjärde klass, vid privatläroverken, 2) gossrealskolas ombildning till samrealskola, 3) inrättandet av kommunal flickskola, 4) inrättandet av högre allmänt läroverk för flickor.

De enskilda läroanstalter, som i den förevarande framställningen närmast avses, äro uppenbarligen enskilda mellanskolor och högre goss- och samskolor.

För den förra kategorien av skolor, de enskilda mellanskolorna, är avvecklingen vid privatläroverken av den klass, som motsvarar folkskolans

fjärde klass, utan betydelse i nu ifrågavarande avseende, då dessa skolor enligt gällande bestämmelser skola utgöra överbyggnader på den egentliga folkskolan och i avseende å inträdesfordringarna förutsätta det kunskapsmått, som inhämtas i folkskolans högsta klass. Ej heller torde inrättandet av kommunal flickskola kunna anses ägnat att öva någon mera avgörande inverkan på förevarande skolors ställning. Däremot är det givetvis tänkbart, att gossrealskolans ombildning till samrealskola eller inrättande av högre allmänt läroverk för flickor på ort, där enskild mellanskola, anordnad som samskola, finnes, kan inverka på sistnämnda skolas ställning i så måtto, att de kvinnliga lärjungarnas antal minskas. Vad beträffar den i skrivelsen särskilt omnämnda enskilda mellanskolan i Göteborg, Lundénska privatskolan, antydes i skrivelsen, att stadsfullmäktiges beslut att avveckla det kommunala anslaget till skolan skulle vara beroende av dels upprättandet i Göteborg av ett allmänt läroverk för flickor, dels inrättandet av fyraåriga realskolavdelningar vid de statliga realskolorna därstädes. Att så varit fallet, framgår dock icke av stadsfullmäktiges i Göteborg handlingar i ärendet, vilka av överstyrelsen införskaffats. I detta sammanhang bör tillika erinras om, att i Göteborg sedan år 1925 finnes en kommunal mellanskola för så väl manliga som kvinnliga lärjungar, vilken erhållit ett stort antal parallellavdelningar. Även om det sålunda icke kan anses klart ådagalagt, att avvecklingen av det kommunala bidraget till Lundénska privatskolan och, såsom en följd härav, skolans nedläggande är omedelbart beroende av i samband med skolreformen vidtagna åtgärder från statsmaktens sida, synes överstyrelsen dock det antagandet ligga nära till hands, att de i skrivelsen nämnda förhållandena i viss utsträckning påverkat stadsfullmäktiges beslut om avveckling av ifrågavarande understöd. Vad de övriga statsunderstödda enskilda mellanskolorna beträffar, har en undersökning, som överstyrelsen verkställt med ledning av från vederbörande skolor inhämtade uppgifter, givit vid handen, att något entledigande av lärarinnor, föranlett av de i det föregående angivna skolorganisatoriska förändringarna, icke för närvarande kan förutses.

Vidkommande vissa av de högre goss- och samskolorna är det givetvis ej uteslutet, att avvecklingen av klass, motsvarande folkskolans fjärde klass, kan föranleda entledigande av lärarinna. Enligt de upplysningar, som överstyrelsen kunnat inhämta, skulle, under förutsättning, att samma bestämmelser rörande överflyttning i statstjänst av entledigad lärarinna vore gällande för nu ifrågavarande läroverk som för de högre flickskolorna, endast i ett par fall dylik överflyttning kunna tänkas ifrågakomma. Med hänsyn till gällande bestämmelser angående tidpunkten för första klassens indragning äger i dessa fall vederbörande skola möjlighet att, efter därom hos Kungl. Maj:t gjord framställning, erhålla uppskov med avvecklingen av nämnda klass högst intill utgången av läsåret 1934/1935, varigenom sålunda fortsatt anställning under de närmaste åren kan beredas ifrågavarande lärarinnor. De inhämtade upplysningarna giva icke vid handen, att något entledigande i övrigt av lärarinnor på grund av i samband med skolreformen genomförda förändringar inom det högre skolväsendet är att förvänta vid nu ifrågavarande skolor.

Av vad sålunda förebragts framgår, att i viss mån samma förhållanden, som ligga till grund för redan vidtagna åtgärder beträffande de högre flickskolornas lärarinnor, kunna återopas för ett statligt ingripande till stödande av de lärarinnekategorier, varom här är fråga, och överstyrelsen fin-

ner för sin del starka billighetsskäl tala till förmån för ett dylikt ingripande. De ifrågasatta statliga åtgärderna skulle, såsom jämväl i det föregående påvisats, av allt att döma erhålla en mycket begränsad räckvidd. Därest beträffande ämneslärarinnorna vid förevarande läroanstalter i fråga om såväl ersättning för mistad anställning som överflyttning i statstjänst samma grunder vore gällande som beträffande ämneslärarinnor vid de högre flickskolorna, skulle, enligt vad en av överstyrelsen verkställd undersökning rörande de lärarinnors ålder, som kunna förväntas bliva entledigade, endast en lärarinna, vilken för övrigt redan år 1933 inträder i pensionsåldern, kunna ifrågakomma till berörda ersättning och ett antal av 6 à 8 lärarinnor till överflyttning i statstjänst. Med hänsyn till föreliggande förhållanden finner sig överstyrelsen sålunda böra tillstyrka framställningen, i vad den avser ämneslärarinnor vid de statsunderstödda enskilda mellanskolorna och högre goss- och samskolorna.

Vad däremot beträffar övningslärarinnorna vid ifrågavarande skolor, skulle en liknande utvidgning av hittills beslutade grunder för ersättning till följd av tjänstgöringens begränsning eller mistad anställning endast komma att, åtminstone för närvarande, avse Lundénska privatskolan. Då av de vid denna skola anställda övningslärarinnorna ingen under innevarande läsår har en tjänstgöring, överstigande 14 veckotimmar, synas för närvarande inga åtgärder från statsmakternas sida erforderliga i nu berörda avseende.

Ett bifall till vad överstyrelsen ovan föreslagit beträffande ämneslärarinnor torde icke behöva föranleda en höjning av de i 1931 års statsverksproposition under åttonde huvudtiteln äskade anslaget å 23,000 kronor till beredande av ersättning åt vissa lärarinnor vid statsunderstödda enskilda läroanstalter. Vid avgivande av förslag till ifrågavarande anslagsäskande hade överstyrelsen räknat med att sex ämneslärarinnor under budgetåret 1931/1932 skulle kunna ifrågakomma till dylik ersättning. Av för överstyrelsen nu tillgängliga uppgifter synes framgå, att med entledigandet av en eller ett par av dessa lärarinnor möjligen kommer att anstå utöver nämnda budgetår.

På grund av det sålunda anförda hemställer överstyrelsen att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen besluta, att sådan föreståndarinna eller ämneslärarinna, som varit anställd vid statsunderstödd enskild mellanskola eller högre goss- eller samskola, må, därest hon blivit entledigad från sin befattning vid skolan på den grund att verksamheten vid den skola, där hon varit anställd, nedlägges eller inskränkes till följd av den år 1927 beslutade omorganisationen av det högre skolväsendet eller till följd av inrättande å orten av kommunal flickskola eller högre allmänt läroverk för flickor, kunna överflyttas till ledig ämneslärarinnebefattning vid allmänt läroverk eller erhålla ersättning av statsmedel för mistad anställning ävensom pension, varvid de grunder, som i dessa hänseenden äro eller kunna varda föreskrivna beträffande ämneslärarinnor vid statsunderstödda enskilda högre flickskolor, skola äga tillämpning.

Härefter har statskontoret den 4 februari 1931 avgivit utlåtande och därvid anfört:

Samma billighetsskäl, som föranlett besluten om ersättning m. m. till vissa lärarinnor vid högre flickskolor, vilka i anledning av den pågående

omläggningen av den högre skolundervisningen mistat sin anställning eller fått underkasta sig inskränkning i undervisningen, måste givetvis anses tala för att motsvarande förmån beredes åt lärarinnorna vid enskilda mellan-skolor och högre goss- och samskolor.

Emellertid framgår av den av skolöverstyrelsen i förevarande ärende framlagda utredningen, att ett dylikt stöd från statens sida skulle, vad angår dessa skolor, komma till användning i ett, såvitt nu kan bedömas, synnerligen obetydligt antal fall. Statskontoret, som i övrigt intet har att erinra mot det av skolöverstyrelsen i förevarande ärende framlagda förslaget, vill emellertid med hänsyn till vad sålunda blivit upplyst ifrågasätta, om den väckta frågan kan anses vara av tillräcklig omfattning att böra föranleda framställning till riksdagen om ett allmänt medgivande av här avsedd innebörd.

Hos Kungl. Maj:t har vidare *arbetsutskottet av Sveriges flick- och samskolors lärarinneförbund* erinrat om ett av 1927 års riksdag gjort uttalande, enligt vilket riksdagen ansåge sig kunna förutsätta, att Kungl. Maj:t ej skulle underlåta att för riksdagen framlägga förslag i syfte att bereda lärarinnor vid statsunderstödda flickskolor, som genom skolomorganisation blivit utan anställning, en skälig bärgning intill dess de erhöle anställning vid statsläroverk eller därmed jämförbar läroanstalt. Arbetsutskottet har härjämte framhållit, att i fråga om såväl ämneslärarinnor som lärarinnor i övningsämnen, *vilka uppnått en ålder av 50 år*, sedermera genom fattade beslut dessa förhållanden blivit ordnade. Arbetsutskottet har nu hemställt, att Kungl. Maj:t om möjligt omedelbart efter ingången av läsåret 1930/1931 måtte låta verkställa en utredning av hithörande förhållanden, beträffande *ämneslärarinnor och lärarinnor i övningsämnen, vilka icke fyllt 50 år*, och att Kungl. Maj:t, därest denna utredning komme att därtill giva anledning, täcktes väcka förslag om att ifrågavarande lärarinnor måtte, *ehuru de icke fyllt 50 år, erhålla ersättning av statsmedel enligt samma grunder, som äro gällande för lärarinnor, vilka uppnått en ålder av 50 år*.

Över denna framställning har skolöverstyrelsen den 26 januari 1931 avgivit utlåtande och därvid anfört huvudsakligen följande:

Den förevarande framställningen avser att bereda ersättning för mistade försörjningsmöjligheter åt sådana lärarinnor vid statsunderstödda enskilda högre flickskolor, vilka på grund av i samband med skolreformen vidtagna åtgärder bliva entledigade och icke på grund av hittills i förevarande avseende fattade beslut kunna erhålla dylik ersättning.

Vad först beträffar de vid ifrågavarande skolor anställda ämneslärarinnorna, kunna dessa, i enlighet med därom givna bestämmelser och fattade beslut, under vissa förutsättningar antingen bliva överflyttade till ämneslärarinnebefattning vid allmänt läroverk eller erhålla viss ersättning av statsmedel för mistad löneinkomst. Såsom förutsättning för sistnämnda ersättnings utgående gäller bland annat, att vederbörande lärarinna skall, därest entledigandet skett på grund av den enskilda skolans nedläggande i samband med gossrealskolas ombildning till samrealskola, vid början av nämnda ombildning hava uppnått en ålder av 50 år, eller, därest entledigandet föranletts av den enskilda skolans nedläggande i samband med in-

rättande av högre allmänt läroverk för flickor eller kommunal flickskola, vid början av den enskilda skolans avveckling hava uppnått en ålder av 50 år.

Bland villkoren för entledigad lärarinns överflyttning i statstjänst ingår bland annat, att vederbörande lärarinna skall vara behörig till ämnesläraryrkebefattning vid allmänt läroverk. Nu kan det emellertid inträffa, att lärarinna, som i övrigt fyller förutsättningarna för överflyttning i statstjänst, icke äger nämnda behörighet och sålunda icke kan ifrågakomma till överflyttning samt ej heller till ersättning för mistad arbetsinkomst, då hon icke uppnått den härför stadgade åldern eller varit anställd vid skola, som helt nedlägges. Överstyrelsen har, med ledning av tillgängliga uppgifter, verkställt en undersökning härutinnan, av vilken framgår, att nämnda förhållande kan komma att äga rum i fyra fall bland de lärarinnor, som kunna förväntas bli entledigade från och med höstterminen 1931, och i ytterligare tre fall bland sådana lärarinnor, som senare kunna förväntas bli entledigade. I ett eller annat av de åsyftade fallen är det tänkbart, att vederbörande lärarinna kan dispensvägen eller genom fortsatta studier förvärva erforderlig behörighet.

Överstyrelsen finner emellertid i hög grad billigt och rättvist, att nu ifrågavarande lärarinnor icke utsättas för risken att, på grund av förhållanden, som stå i samband med det högre skolväsendets omdaning, bli helt berövade sina utkomstmöjligheter. Det torde vara uppenbart, att dessa lärarinnor måste anses inbegripna i det av 1927 års riksdag gjorda och i den förevarande framställningen citerade uttalandet, vari riksdagen bland annat framhåller möjligheten av att vissa bland de ifrågakommande lärarinnorna, oaktat de av riksdagen beslutade åtgärderna, skulle kunna komma att bli utan anställning, vare sig ordinarie eller extra ordinarie, samt förutsätter, att Kungl. Maj:t ej underlåter att för riksdagen framlägga förslag i syfte att bereda ifrågavarande lärarinnor en skäligen bärgning, intill dess de erhålla anställning vid statsläroverk eller därmed jämförbar läroanstalt.

Överstyrelsen anser sig därför böra föreslå, att åtgärder vidtagas för att de lärarinnor, varom nu är fråga, må kunna erhålla ersättning av statsmedel för mistad arbetsinkomst ävensom pension enligt samma grunder, som, enligt vad ovan anförts, äro beslutade ifråga om vissa lärarinnor, vilka uppnått en ålder av 50 år. Härvid utgår överstyrelsen emellertid ifrån att i vissa av de ifrågakommande fallen, då vederbörande lärarinna genom fortsatta studier kan förväntas förvärva behörighet till ämnesläraryrkebefattning, berörda ersättning kommer att beviljas endast för en begränsad kortare tid.

Det nu ifrågasatta förfarandet synes emellertid böra vinna tillämpning även i vissa andra fall än de ovan nämnda. Bland de ämneslärarinnor, som kunna förväntas bli entledigade och som i och för sig uppfylla förutsättningarna för att kunna överflyttas i statstjänst, finnas vissa, för vilka en dylik överflyttning till ämnesläraryrkebefattning vid allmänt läroverk, bland annat med hänsyn till vederbörande lärarinns ålder, icke lämpligen synes böra ifrågakomma. Överstyrelsen vill härvidlag särskilt erinra därom, att entledigad lärarinna vid skola, vars verksamhet visserligen begränsas men som icke helt nedlägges, icke blir enligt hittills beslutade grunder berättigad till ersättning, även om hon uppnått 50 års ålder, liksom ej heller lärarinna, vilken är anställd vid skola, som nedlägges, och vid entledigandet men icke vid den enligt hittills beslutade grunder fastställda tidpunk-

ten, nämligen början av gossrealskolas ombildning till samrealskola eller av den enskilda skolans avveckling, uppnått 50 års ålder. Å andra sidan torde det icke kunna anses lämpligt eller önskvärt, vare sig ur vederbörande lärarinnors synpunkt eller med hänsyn till statsläroverkens intressen, att under alla förhållanden lärarinnor, som uppnått en ålder av 50 eller i det närmaste 50 år, överflyttas till befattningar vid statsläroverken. Såvitt överstyrelsen vid nu anställd undersökning kunnat finna, skulle understöd med hänsyn till nu nämnda förhållande kunna ifrågakomma i omkring tio fall, därav möjligen två från och med höstterminen 1931.

Slutligen anser sig överstyrelsen böra nämna, att det i vissa fall torde kunna inträffa, att lärarinnor, som uppfyllt förutsättningarna för överflyttning och även lämpligen synas böra ifrågakomma till dylik överflyttning, icke omedelbart kunna beredas anställning. Jämväl i sådana fall synes det skäligt, att, i anslutning till riksdagens förutnämnda uttalande, åtgärder vidtagas för att vederbörande lärarinna kan tillerkännas ersättning av statsmedel, intill dess hon kunnat erhålla ordinarie eller extra ordinarie anställning vid statsläroverk eller därmed jämförlig läroanstalt. Enligt de förhållandenberäkningar, som överstyrelsen kunnat verkställa, skulle antalet entledigade lärarinnor vid privatläroverken ungefärligen komma att motsvara antalet ledigblivande ämneslärarinnebefattningar under de närmast kommande åren. Då därjämte en del av de entledigade lärarinnorna givetvis kunna tänkas erhålla anställning vid kommunala och enskilda skolor, finnes för närvarande ingen anledning att antaga annat än att samtliga nu ifrågasatta lärarinnor skola kunna finna sin utkomst utan att behöva anlita det nu ifrågasatta statliga understödet. Emellertid kan det möjligen i något fall inträffa, att en entledigad lärarinna under ett eller annat år icke kan beredas anställning, vare sig på grund därav, att antalet vid den ifrågasatta tidpunkten tillgängliga befattningar icke är tillräckligt för att bereda samtliga till överflyttning berättigade lärarinnor anställning eller vederbörande lärarinna, med hänsyn till ämneskombination eller andra förhållanden, icke lämpligen kan ifrågakomma till de för tillfället tillgängliga befattningarna. Någon ersättning under nu angivna förutsättningar synes dock i varje fall icke behöva beräknas utgå under budgetåret 1931/1932.

Vad därefter lärarinnor i övningsämnen beträffar, tillåter sig överstyrelsen erinra därom, att riksdagen så sent som år 1930 fattat beslut angående grunder för ersättning i vissa fall åt dessa lärarinnor på grund av minskning i löneinkomst eller mistad anställning. Med hänsyn härtill anser sig överstyrelsen icke äga anledning att för närvarande ifrågasätta vidtagande av ytterligare åtgärder beträffande sagda lärarinnor.

I anslutning till av överstyrelsen tidigare avgivet utlåtande den 16 januari 1931 angående utvidgning av de bestämmelser, som avse på grund av skolreformen entledigad ämneslärarinna vid högre flickskola, att gälla även ämneslärarinna vid enskild mellanskola eller högre goss- eller samskola, finner sig överstyrelsen böra förorda, att nu ifrågasatta bestämmelser rörande ersättning åt vissa lärarinnor måtte komma att avse jämväl lärarinnor vid statsunderstödda enskilda mellanskolor och högre goss- och samskolor.

De kostnader för statsverket, som de i förevarande skrivelse förordade åtgärderna skulle föranleda, torde, såsom av det förut anförda framgår, bli av förhållandevis ringa omfattning. Överstyrelsen vill erinra därom, att i statsverkspropositionen till 1931 års riksdag upptagits ett extra förslagsanslag till ersättning åt vissa lärarinnor vid statsunderstödda enskilda

läroanstalter å 23,000 kronor. Med hänsyn till den svårighet, som det erbjuder att överblicka anslagsbehovet i nu ifrågasatt avseende ävensom på grund av den osäkerhet, som måste vidlåda överstyrelsens i det föregående gjorda beräkningar, anser sig överstyrelsen icke böra ifrågasätta någon höjning av nämnda anslagspost för budgetåret 1931/1932 även om nu föreslagna bestämmelser skulle komma att erhålla giltighet från och med nämnda budgetår.

Överstyrelsen slutar med att hemställa, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen besluta, att sådan föreståndarinna eller ämneslärarinna med full tjänstgöring, som varit anställd vid statsunderstödd enskild högre flickskola, enskild mellanskola eller högre goss- och samskola men blivit entledigad från sin befattning vid den enskilda skolan på den grund att verksamheten vid den skola, där hon varit anställd, nedlägges eller inskränkes till följd av den år 1927 beslutade omorganisationen av det högre skolväsendet eller till följd av inrättande å orten av kommunal flickskola eller högre allmänt läroverk för flickor, och som icke kunnat beredas anställning vid statsläroverk eller statsunderstödd kommunal eller enskild läroanstalt, må kunna, efter Kungl. Maj:ts beprövande i varje särskilt fall, om hon icke enligt förut givna bestämmelser är berättigad till ersättning av statsmedel, åtnjuta sådan ersättning ävensom i förekommande fall pension enligt samma grunder, som äro beslutade angående ersättning åt vissa lärarinnor, vilka uppnått en ålder av 50 år, vid statsunderstödda enskilda läroanstalter, under förutsättning att vederbörande lärarinna före den 1 mars 1927 vunnit anställning med full tjänstgöring vid statsunderstödd enskild läroanstalt samt vid tiden för entledigandet från sin befattning under minst fem år varit anställd med full tjänstgöring vid dylik läroanstalt.

Slutligen har statskontoret den 10 februari 1931 avgivit utlåtande och därvid anfört följande:

Av den utredning, skolöverstyrelsen i ärendet åvägabragt, synes det statskontoret framgå, att ersättning av det slag, som i förevarande framställning avses, med all sannolikhet skulle komma att påfordras endast i obetydlig utsträckning. Statskontoret, som i övrigt kan ansluta sig till vad överstyrelsen i ärendet anfört, skulle därför vilja ifrågasätta, huruvida tillräcklig anledning föreligger att hos riksdagen utverka ett allmänt medgivande av den innebörd, skolöverstyrelsen föreslagit.

I alla händelser torde under det närmast kommande budgetåret behov av statligt stöd i förevarande avseende icke kunna förväntas föreligga annat än i rena undantagsfall, och statsmakterna synas under sådana förhållanden hava skäl att ställa sig avvaktande i frågan, till dess det med större säkerhet kan avgöras, om allmänna bestämmelser i ämnet verkligen kunna bliva erforderliga.

Departement-
schefen.

De beslut, som av 1927, 1928, 1929 och 1930 års riksdagar fattats i syfte att för vederbörande lärarinnor lindra verkningarna av sådana indragningar

av skolor, som föranledas av den år 1927 beslutade omorganisationen av det högre skolväsendet, liksom ock de i administrativ väg meddelade bestämmelserna i kungörelsen den 26 september 1929 angående överflyttning till statsläroverk av vissa lärarinnor avse ämnes- och övningslärarinnor, respektive ämneslärarinnor vid statsunderstödda *högre flickskolor*, varjämte såsom förutsättning för ersättning av riksdagen föreskrives, att vederbörande lärarinna vid början av skolas avveckling skulle hava uppnått en ålder av 50 år.

De av framställningarna från centralstyrelsen för flick- och samskoleföreningen och arbetsutskottet av Sveriges flick- och samskolors lärarinneförbund föranledda utlåtanden från skolöverstyrelsen, för vilka jag i det föregående redogjort, åsyfta dels ett utsträckande jämväl till *enskilda mellanskolor* samt *högre goss- och samskolor* av de sålunda lämnade medgivandena, dels ett borttagande i vissa fall av den tidigare fastslagna åldersgränsen, 50 år, för erhållande av sådan ersättning, varom här är fråga, dels möjlighet till ersättning för entledigad lärarinna även i de fall, då verksamheten vid den skola, där hon varit anställd, inskränkes samt dels ersättning åt lärarinnor, som uppfyllt förutsättningarna för överflyttning men icke, trots lämplighet därför, kunna omedelbart erhålla anställning.

Vad först angår lärarinnor vid enskilda mellanskolor och högre goss- och samskolor har skolöverstyrelsen framhållit, att i viss mån samma förhållanden, som ligga till grund för redan vidtagna åtgärder beträffande de högre flickskolornas lärarinnor, kunde åberopas för ett statligt ingripande till stödjande av de lärarinnekategorier, varom här vore fråga. Överstyrelsen har dock föreslagit, att det ifrågasatta medgivandet skulle begränsas att avse *föreståndarinnor* eller *ämneslärarinnor*; beträffande *övningslärarinnor* syntes, framhåller överstyrelsen, för närvarande inga åtgärder från statsmakternas sida erforderliga.

Statskontoret har icke i sak haft något att erinra mot förslaget men ifrågasatt, om den väckta frågan kunde anses vara av tillräcklig omfattning att böra föranleda framställning till riksdagen om ett allmänt medgivande av här avsedd innebörd.

För egen del finner jag skäl tala för ett bifall till det av överstyrelsen framlagda förslaget, som synes mig stå i överensstämmelse med de principer, som av riksdagen följts vid lämnandet av de tidigare medgivandena, varvid jag tillika vill framhålla, att riksdagen utsträckt tillämpningen i huvudsak av principen om ersättning i vissa fall att gälla även övningslärarinna.

Med anledning av vad statskontoret anfört rörande behovet av att i här förevarande avseende nu göra en framställning till riksdagen har jag under hand inhämtat vissa närmare upplysningar från skolöverstyrelsen ifråga om de lärarinnor, det föreslagna medgivandet skulle beröra. Av dessa upplysningar, beträffande vilka jag i övrigt torde få hänvisa till handlingarna i ärendet,

framgår, att de nu beräknade entledigandena på grund av skolas nedläggande avse sammanlagt 8 lärarinnor, av vilka en enligt uppgift ej kommer att begagna sig av en eventuell rätt att bli överflyttad, och komma att ske redan från och med läsåret 1931/1932. Av dessa lärarinnor har en uppnått en ålder av mer än 50 år och hon skulle alltså, om hon varit anställd vid högre flickskola, som måste nedläggas på grund av de senaste årens skolreformer, kunnat ifrågakomma till erhållande av ersättning.

Med hänsyn till vad nu anförts finner jag mig böra förorda, att förslag i ämnet framlägges för riksdagen angående ersättning i nu förevarande hänseende till lärarinna — såväl ämnes- som övningslärarinna — jämväl från enskild mellanskola eller högre goss- och samskola. Att låta detta förslag även omfatta föreståndarinnor skulle enligt min åsikt sakna praktisk betydelse. Frågan om överflyttning av lärarinna från enskild mellanskola eller högre goss- och samskola till statligt läroverk torde kunna, i analogi med bestämmelserna i kungörelsen den 26 september 1929, av Kungl. Maj:t avgöras i administrativ ordning.

Vad angår de övriga av skolöverstyrelsen berörda spörsmålen har överstyrelsen framhållit, att det understundom kunde inträffa, att lärarinna, som i övrigt fyllde förutsättningarna för överflyttning i statstjänst, icke ägde behörighet för ämneslärarinnebefattning vid allmänt läroverk och sålunda icke kunde ifrågakomma till överflyttning samt ej heller till ersättning för mistad arbetsinkomst, då hon icke uppnått den härför stadgade åldern eller varit anställd vid skola, som helt nedlades. En av överstyrelsen verkställd undersökning hade givit vid handen att nämnda förhållande kunde komma att beträffande högre flickskolor äga rum i fyra fall bland de lärarinnor, som kunde förväntas bli entledigade från och med höstterminen 1931, och i ytterligare tre fall bland sådana lärarinnor, som senare kunde förväntas bli entledigade. Vidare har överstyrelsen framhållit, att det icke kunde anses lämpligt eller önskvärt vare sig ur vederbörande lärarinnors synpunkt eller med hänsyn till statsläroverkens intressen att under alla förhållanden lärarinnor, som uppnått en ålder av 50 eller i det närmaste 50 år överflyttades till befattningar vid statsläroverken. Enligt av överstyrelsen verkställd undersökning skulle — fortfarande, om hänsyn toges blott till högre flickskolor — understöd med hänsyn till nu nämnda förhållande kunna ifrågakomma i omkring 10 fall, därav möjligen två från och med höstterminen 1931. Slutligen har överstyrelsen framhållit, att det i vissa fall torde kunna inträffa, att lärarinnor, som uppfyllt förutsättningarna för överflyttning och även lämpligen syntes böra ifrågakomma till dylik överflyttning, icke omedelbart kunde beredas anställning; även sådan lärarinna syntes då böra kunna tillerkännas ersättning av statsmedel intill dess hon kunnat erhålla ordinarie eller extra ordinarie anställning vid statsläroverk eller därmed jämförlig läroanstalt.

Även det här ifrågasatta medgivandet har skolöverstyrelsen ansett böra inskränkas till att avse *ämneslärarinnorna*; beträffande *övningslärarinnorna* föreläge enligt överstyrelsens uppfattning för närvarande ej anledning att vidtaga några dylika åtgärder.

Statskontoret har — under uttalande att statskontoret i övrigt kunde ansluta sig till vad av överstyrelsen i ärendet anförts — ifrågasatt, huruvida tillräcklig anledning föreläge att hos riksdagen utverka ett allmänt medgivande av den art, skolöverstyrelsen föreslagit, samt framhållit, att man i vart fall syntes hava skäl att ställa sig avvaktande i frågan, till dess att det med större säkerhet kunde angivas, om allmänna bestämmelser i ämnet verkligen kunde bliva erforderliga.

Med anledning av vad skolöverstyrelsen anfört till förmån för de här senast ifrågasatta utvidgningarna av rätten till statsunderstöd, vill jag förorda bifall till vad överstyrelsen föreslagit. Ej heller i detta fall kan jag dela de av statskontoret anförda betänkligheterna. Då den av överstyrelsen förebragta utredningen givit vid handen, att redan under budgetåret 1931/1932 i något eller några fall svårigheter skulle kunna uppstå för här förevarande lärarinnor, torde det enligt mitt förmenande vara önskvärt att riksdagens samtycke redan nu inhämtas. Jag vill här framhålla, att ersättning av här ifrågavarande art, varom beslutanderätten enligt överstyrelsens förslag skulle tillkomma Kungl. Maj:t, givetvis endast kommer att utgå efter en noggrann prövning i varje särskilt fall och ej heller för längre tid än som kan anses nödvändig. Det bör emellertid tilläggas, att riksdagen uttalat, att i vissa fall ersättning må kunna tillerkännas även övningslärarinnor, vadan det torde få anses stå i överensstämmelse med riksdagens tidigare tillkännagivna uppfattning att även i detta sammanhang bringa dem i åtanke.

Jag tillstyrker alltså i sak skolöverstyrelsens förslag och har i detta vidtagit allenast vissa formella jämkningar.

Ett bifall till de nu av mig tillstyrkta förslagen kommer att medföra en något ökad belastning av det extra förslagsanslaget till beredande av ersättning åt vissa lärarinnor vid statsunderstödda enskilda läroanstalter, vilket, såsom jag tidigare erinrat, i förslaget till riksstat för budgetåret 1931/1932 upptagits med ett belopp av 23,000 kronor. Skolöverstyrelsen har emellertid icke ansett av behovet påkallat att nu föreslå en ökning av sagda anslags belopp, och till denna överstyrelsens uppfattning vill jag ansluta mig.

Jag hemställer alltså, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen att

- a) medgiva, att sådan ämnes- eller övningslärarinna, som varit anställd vid statsunderstödd enskild mellanskola eller högre goss- och samskola, och som blivit entledigad från

sin befattning vid skolan på den grund att verksamheten vid den skola, där hon varit anställd, nedlägges till följd av den år 1927 beslutade omorganisationen av det högre skolväsendet eller till följd av inrättande å orten av kommunal flickskola eller högre allmänt läroverk för flickor, må, därest hon fyllt 50 år vid början av avvecklingen av den statsunderstödda enskilda mellanskolan eller högre goss- och samskolan, kunna erhålla ersättning av statsmedel för mistad anställning samt pension, varvid i övrigt de av 1927, 1928, 1929 och 1930 års riksdagar beträffande vissa lärarinnor vid statsunderstödda högre flickskolor i dessa hänseenden angivna förutsättningar och grunder skola äga motsvarande tillämpning,

b) — utöver vad i sådant avseende av 1927, 1928 och 1929 och 1930 års riksdagar beslutats samt under a) föreslagits — medgiva, att sådan ämnes- eller övningslärarinna, som varit anställd vid statsunderstödd enskild högre flickskola, enskild mellanskola eller högre goss- och samskola och blivit entledigad från sin befattning vid den enskilda skolan på den grund att verksamheten vid den skola, där hon varit anställd, nedlägges eller inskränkes till följd av den år 1927 beslutade omorganisationen av det högre skolväsendet eller till följd av inrättande å orten av kommunal flickskola eller högre allmänt läroverk för flickor, må, oavsett sin ålder vid början av avvecklingen av den skola, vid vilken hon varit anställd, eller vid inskränkningen av densamma, kunna, efter Kungl. Maj:ts beprövande i varje särskilt fall, erhålla ersättning av statsmedel för mistad anställning samt i förekommande fall pension, varvid i övrigt de av 1927, 1928, 1929 och 1930 års riksdagar beträffande vissa lärarinnor, vid statsunderstödda högre flickskolor i dessa hänseenden angivna förutsättningar och grunder skola äga motsvarande tillämpning,

skolande, dessutom såsom förutsättning för det under b) gjorda medgivandet gälla *dels* att vederbörande lärarinna icke kunnat beredas anställning vid statsläroverk eller statsunderstödd kommunal eller enskild läroanstalt, *dels ock* att hon vid tiden för entledigandet från sin befattning under minst fem år varit vid dylik läroanstalt, anställd med tjänstgöring av sådan omfattning, som angives av 1927, 1928, 1929 och 1930 års riksdagar.

Till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställen behagar Hans Kungl. Höghet Kronprinsen-Regenten lämna bifall samt förordnar, att proposition i ämnet av den lydelse, bilaga vid detta protokoll utvisar, skall avlätas till riksdagen.

Ur protokollet:

H. B. Hammar.
